

Айзък Азимов

Маймунският пръст

– Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да. Да – каза Марми Талин шестнадесет пъти с различна интонация и височина, докато адамовата му ябълка конвулсивно подскачаше по дългата му шия. Той беше писател на научна фантастика.

– Не – каза Лемюъл Хоскинс, гледайки твърдо през стоманените рамки на очилата си. Той беше редактор на научна фантастика.

– Тогава няма да позволиш научна проверка. Няма да ме послушаш. Аз съм отписан, а?

Марми се повдигна на пръсти, след това се отпусна, повтори този процес няколко пъти и задиша тежко. Тъмната му коса се беше оплела на кичурчета там, където пръстите я бяха сграбчвали.

– Едно на шестнадесет – каза Хоскинс.

– Защо все ти да си прав? Защо все аз да греша?

– Марми, приеми го. Всеки оценява нещата по свой начин. Ако тиража на списанието спада, аз съм некадърник. Президентът на космическите изследователи не ще задава въпроси, повярвай ми. Само ще погледне графиките. Но тиражът не намалява. Той се покачва. Това означава, че аз съм добър редактор. А колкото до теб, когато редакторите те признават, ти си талант. Когато те отхвърлят – некадърник. В момента си некадърник.

– Има и други редактори. Ти не си единственият – Марми вдигна ръце и разпери пръсти. – Можеш ли да броиш? Знаеш ли колко списания за научна фантастика на пазара ще се радват да имат неиздаваните разкази на Талин?

– Гезундхайт – каза Хоскинс.

– Виж – гласът на Марми се смекчи, – поиска две промени, нали? Поиска встъпителна сцена с космическа битка. Е, имаш я. Точно тук е. Той размаха ръкописа под носа на Хоскинс и Хоскинс се отдръпна назад, като че ли миришеше лошо.

– Ти също така поиска сцената на корпуса на космическия кораб да бъде накъсана с ретардация във вътрешността – продължи Марми, – но това няма да получиш. Ако направя тази промяна ще съсия края, който има патос, дълбочина, чувство.

Редакторът Хоскинс се облегна на стола си и се обърна към секретарката си, която междувременно тихо печаташе. Тя беше свикнала на тези сцени.

– Чухте ли това, госпожице Кейн? – попита Хоскинс. – Той говори за патос, дълбочина, чувство. Какво знае един писател за тези неща? Виж, ако вмъкнеш ретардацията, засилваш напрежението. Разтягаш

разказа, правиш го по-логичен.

– Как го правя по-логичен? – извика Марми с измъчен глас. – Искаш да кажеш, че ако включа група хора, които си говорят за политика и обществени въпроси, когато има опасност да бъдат взривени, ще го направи по-логичен? Боже мой!

– Нищо друго не ти остава. Ако изчакаш да мине кулминацията и след това започнеш да говориш за политика и обществени въпроси, читателят ще заспи.

– Опитвам се да ти кажа, че грешиш и ще ти го докажа. Какъв смисъл има от говорене, след като бях планирал научен експеримент...

– Какъв научен експеримент? – Хоскинс отново се обърна към секретарката си. – Какво ще кажете за това, госпожице Кейн? Мисли се за някой от героите си.

– Случайно познавам един учен.

– Кой?

– Доктор Арнт Торгесън, професор по психодинамика в Колумбия.

– Никога не съм чувал за него.

– Това означава много – каза с презрение Марми. – Ти никога не си чувал за него. Ти никога не беше чувал и за Айнщайн, докато писателите ти не започнаха да го споменават в творбите си.

– Много смешно. Какво можеш да ми кажеш за този Торгесън?

– Той беше разработил система за научно определяне на ценността на определена творба. Това е страхотна разработка. Това е... Това е...

– И това е тайна?

– Разбира се, че е тайна. Той не е професор по научна фантастика. В научната фантастика, когато човек измисли теория, той веднага я съобщава на вестниците. В истинския живот не става така. Един учен прекарва понякога години в експерименти, преди да го напечата в пресата. Издаването е сериозно нещо.

– Тогава ти откъде знаеш? Просто питам.

– Доктор Торгесън случайно е мой почитател. Той случайно харесва моите разкази. И случайно мисли, че аз съм най-добрият писател на фантастика.

– И той ти показва своята разработка?

– Точно така. Знаех, че няма да повярваш на тази история и го помолих да проведе един експеримент пред нас. Каза, че ще го направи, ако не говорим след това за него. Каза, че ще бъде интересен експеримент. Каза...

– И какво е толкова тайно?

– Е... – Марми се поколеба. – Да предположим, че ти кажа, че има маймуна, която знае Хамлет наизуст и може да го напише на пишеща машина.

Хоскинс наблюдаваше Марми тревожно.

– Какво подготвяш? Някоя практическа шега ли? – той е обърнал към госпожица Кейн. – Когато някой писател пише научна фантастика десет години, не е безопасен без усмирителна риза.

Госпожица Кейн поддържаше постоянна скорост на печатане. Марми каза:

– Чу ме. Обикновена маймуна, която изглежда по-смешно дори и от обикновен редактор. Уговорих среща за този следобед. Идваш ли с мен или не?

– Разбира се, че не. Мислиш, че ще зарежа купчина ръкописи ето толкова висока... – и той посочи ларингса си с рязко движение на ръката – заради глупавите ти шеги? Мислиш, че ще ти позволя да ми се присмиваш?

– Ако това е шега, Хоскинс, ще ти платя вечерята в този ресторант, в който поискаш. Госпожица Кейн е свидетелка.

Хоскинс се облегна на стола си.

– Ще ми платиш вечеря? Ти, Мармадюк Талин, най-известният нюйоркски длъжник, ще платиш сметката?

Марми трепна, не при забележката за ловкостта при пропускането на сметките, а при неуспешния опит неговото име да бъде произнесено на срички. Той каза:

– Повтарям. Вечеря за моя сметка където пожелаеш и каквото пожелаеш. Пържоли, гъби, гърди от гвинейска кокошка, марсиански алигатор, всичко.

Хоскинс стана и дръпна шапката си от шкафа с картотеките.

– За възможността да видя – каза той – как разгъваш някой от старомодните големи доларови банкноти, които пазиш във фалшивия ток на лявата си обувка от 1928 година, ще ходя до Бостън...

Посещението им беше чест за доктор Торгесън. Той стисна топло ръката на Хоскинс и каза:

– Чета „Космически разкази“ откакто съм дошъл в тази страна, господин Хоскинс. Това е чудесно списание. Аз особено харесвам разказите на господин Талин.

– Чу ли? – попита Марми.

– Чух. Марми казва, че имате талантлива майmunка, професоре.

– Добре, добре. Седнете, господа, седнете.

Той крачеше пред тях.

– Какво сте казали на господин Хоскинс за моята работа, Марми?

– Нищо, професоре.

– Така. Добре, господин Хоскинс, след като сте редактор на списание за научна фантастика, не би трябвало да ви питам дали знаете нещо за кибернетиката.

Хоскинс погледна умно чрез стоманените рамки на очилата си и каза:

– А, да. Изчислителни машини – М.И.Т. – Норберт Вайнер... – и промърмори още няколко имена.

– Да, да – Торгесън закричи по-бързо. – Тогава трябва да знаете, че компютрите, които играят шах, са конструирани на кибернетични принципи. Правилата на шахматните ходове и целта на играта са вградени в неговите вериги. При всяка дадена позиция на шахматната дъска, машината може да изчисли всички възможни ходове с техните последици и да избере този, който предлага най-голяма възможност за спечелване на играта. Може да бъде направен така, че да включи в преценката дори температурата на своя опонент.

– А, да – каза Хоскинс като отвлечено поглаждаше брадичката си с ръка.

– Сега си представете подобна ситуация, при която на изчислителната машина е дадена част от литературна творба, към която компютърът след това може да добави думи за своя запас от цялото словесно богатство, с което са си служили най-големите таланти в литературата. Естествено, машината ще трябва да бъде научена на значенията на различните знаци на пишещата машина. Разбира се, такъв компютър трябва да бъде много, много по-сложен от който и да е компютър за игра на шах.

Хоскинс се размърда нетърпеливо.

– Майmunата, професоре. Марми спомена за някаква маймуна.

– Точно това щях да обясня – каза Торгесън. – Естествено, няма построена машина, която да е достатъчно сложна. Но човешкият мозък... Той сам по себе си е изчислителна машина. Разбира се, аз не мога да използвам човешки мозък. Законът, за съжаление, не позволява. Но дори мозъкът на маймуна, правилно манипулиран, може да направи повече от която и да е машина, построена някога от човек. Почакайте! Ще доведе малкия Роло.

Той излезе от стаята. Хоскинс изчака за момент, след това погледна

внимателно Марми и каза:

– За Бога!

– Какво има? – попита Марми.

– Какво има ли? Този човек е шарлатанин. Кажми ми, откъде намери този мошеник?

Марми се обиди.

– Мошеник? Това е истински професорски кабинет в сградата Фа-йеруедър, Колумбия. Познаваш Колумбия, надявам се. Видя статуята на Алма Матер на сто и шестнадесета улица. Посочих ти кабинета на Айзенхауер.

– Да, но...

– А това е кабинетът на доктор Торгесън. Погледни колко прах има – той духна към една книга и от нея се вдигнаха облаци прах. – Прахо-лякът наоколо показва, че всичко е истинско. Погледни заглавието на тази книга: „Психодинамиката на човешкото поведение“, от професор Арнт Ролф Торгесън.

– Ясно, Марми, ясно. Съществува Торгесън и това е неговият каби-нет. Как си разбрал, че човекът е на почивка и как си успял да се добе-реш до неговия кабинет, не знам. Но да не би да се опитваш да ми кажеш, че този смешник с неговите маймуни и компютри е истински? Ха!

– С твоята подозрителна натура мога само да предполагам, че си имал отвратително отблъскващо детство.

– Това е просто резултат от опита ми с писатели, Марми. Вече съм си избрал ресторант и това ще ти струва доста скъпо.

Марми изсумтя:

– Няма да похарча и стотинка от парите, които понякога ми даваш. Тихо, той се връща.

Заедно с професора се появи и малка маймунка, която държеше за врата му.

– Това – каза Торгесън – е малкият Роло. Кажми здравей, Роло.

Маймунката дръпна едни кичур на челото си. Професорът каза:

– Страхувам се, че е уморен. Ето, тук имам част от неговия ръкопис.

Той свали маймунката и я остави да се държи за пръста му, докато изваждаше от джоба на дрехата си два листа и ги подаде на Хоскинс. Хоскинс зачете:

– Да бъдеш или да не бъдеш. Това е въпросът. Дали е по-достойно да понасяш стрелите на свирепата съдба, или обнажил меч, да се опълчиш срещу войска от мъки и в таз битка да зачеркнеш всички? Смърт...

Заспиваш... И толкова... И в тоя сън изчезват...

Той вдигна поглед от листовете:

– Малкият Роло ли го е напечатал?

– Не съвсем. Това е копие от това, което той е напечатал.

– А, копие. Добре, но малкият Роло не знае добре Шекспир. В оригинала е „обнажил меч да се опълчиш срещу море от мъки“.

Торгесън кимна.

– Съвсем прав сте, господин Хоскинс. Шекспир наистина е написал „море“. Но сам виждате, че това е объркана метафора. Не се бориш срещу морето с меч. С меч се бориш срещу войска или армия. Роло избра двусричната дума и напечата „войска“. Това е една от малкото грешки на Шекспир.

– Нека да го видим как печата – предложи Хоскинс.

– Разбира се.

Професорът докара пишещата машина върху една малка масичка. От пишещата машина излизаше кабел.

Той обясни:

– Необходимо е да използвам електрическа пишеща машина, в противен случай физическото усилие ще бъде прекалено голямо. Необходимо е също така да свързва малкия Роло към този трансформатор.

Той направи това, използвайки като входящ проводник два електрода, които се подаваха на около половин сантиметър от черепа на малкото същество.

– Роло беше подложен на много фина мозъчна операция, при която няколко кабела бяха свързани с различни части от мозъка му. Можем да спрем съзнателните му дейности и на практика да използваме мозъка му просто като компютър. Страхувам се, че подробностите ще бъдат...

– Нека да го видим как печата – каза Хоскинс.

– Какво бихте искали да ви напечата?

– Знае ли „Лепапто“ на Честъртън?

– Сам по себе си нищо не знае. Той пише само чисти изчисления. Сега изречитирайте малко от творбата, за да може да прецени настроението и да изчисли възможностите, които дават първите думи.

Хоскинс кимна, изду гърди и проговори гръмогласно:

– „В палати слънчеви се вливат бели извори и радва им се византийският владетел. / Като фонтан смехът разлива се по страховитото лице / раздвижва горски мрак мракът на неговата брада / извива кървав полумесец извивката на неговите устни / и най-далечното море от неговите кораби е набраздено...“

– Това е достатъчно – каза Торгесън.

Докато чакаха, цареше тишина. Маймунката гледаше сериозно пишещата машина.

– Разбира се, процесът отнема време. Малкият Роло трябва да се съобрази с романтизма на поемата, с лекия архаичен оттенък, с песенния ритъм и така нататък.

И тогава един малък черен пръст се протегна и докосна един клавиш. Беше „т“.

– Не пише главни букви – каза ученият, – нито пък препинателни знаци, а и не винаги остава разстояние между отделните думи. Затова обикновено пренапечатвам работата му, когато свърши.

Малкият Роло докосна „е“. После, след дълга пауза, той натисна клавиша за разстояние.

– Те – каза Хоскинс.

Думите сами изникваха:

„те бяха сломили белите републики горе при бреговете на италия те бяха разбунили адриатика около господаря на морето. и папата простря ръце в агония и загуба и извика християнските крале на оръжие заради кръста.“

– Боже мой! – извика Хоскинс.

– Така ли продължава откъса?

– Да.

– В такъв случай Честъртън е създал една добра, логична творба.

– Велики, Боже! – каза отново Хоскинс.

– Тогава – каза Марми, който извивате косата си на кичури, докато тя не заприлича на папгалско гнездо – нека да започваме работа. Да се заемем с моя разказ.

– Добре, но...

– Това няма да надвиши възможностите на малкия Роло – увери го Торгесън. – Често му чета части от някои от най-добрите научно-фантастични произведения, включително някои от разказите на Марми. Учудващо е как някои от разказите на Марми се усъвършенстват.

– Нямах предвид това – каза Хоскинс. – Всяка маймуна може да напише по-добра научна фантастика, от който и да било от бездарните драскачи, с които разполагам. Но разказът на Талин е дълъг тринадесет хиляди думи. На маймуната ще й трябва цяла вечност, за да го напечата.

– Не съвсем, господин Хоскинс, не съвсем. Аз ще му чета разказа, а

в решителния момент ще го оставим да продължи.

Хоскинс скръсти ръце.

– Да опитаме. Аз съм готов.

– Аз – каза Марми – съм повече от готов – и също скръсти ръце.

Малкият Роло просто си седеше, като малка кожена топка, докато мекият глас на доктор Торгесън се издигаше и понижаваше в синхрон с битката на космическия кораб и последвалите борби на пленените земни хора, за да си възвърнат загубения кораб.

Един от героите си проправи път до корпуса на космическия кораб и Торгесън проследи случката с умерен патос. Той четеше:

– ... Стенли спря в тишината на вечните звезди. Болката в коляното прорязваше съзнанието му, докато чакаше чудовищата да чуят глухия звук и...

Марми дърпаше отчаяно ръкава на доктор Торгесън. Той погледна нагоре и изключи малкия Роло.

– Това е – каза Марми. – Виждате ли, професоре, точно тук Хоскинс иска да се намеси в работата ми. Продължавам сцената извън космическия кораб, докато Стенли не спечели и върне кораба в ръцете на Земята. След това давам обяснения. Хоскинс иска да разкъсам сцената извън кораба, да се върна вътре в него, да прекъсна действието за около две хиляди думи и след това отново да се върна на сцената отвън. Чували ли сте някога такива глупости?

– Нека да оставим маймуната да реши – каза Хоскинс.

Доктор Торгесън включи малкия Роло и един черен сух пръст се протегна колебливо към пишещата машина. Хоскинс и Марми се наведоха напред и главите им леко се допряха точно над мрачното тяло на малкия Роло. Пишещата машина отпечата буквата „ч“.

– Ч – окуражаваше го Марми.

– Ч – съгласи се Хоскинс.

Пишещата машина набра и продължи по-ускорено:

„чакаше в безмълвен ужас въздушните шлюзове да се отворят и безмилостните чудовища да се появят...“

– Дума по дума – каза Марми възторжено.

– Със сигурност има твоя сладникав стил.

– Читателите го харесват.

– Не биха, ако средните им умствени възможности не бяха... – тук Хоскинс спря.

– Продължавай – каза Марми, – кажи го. Кажи го. Кажи, че коефициентът им на интелигентност е като този на дванадесетгодишно дете и ще те цитирам във всички списания в страната.

– Господа – каза Торгесън, – господа. Пречете на малкия Роло.

Те се обърнаха към пишещата машина, която продължаваше да печата: „... звездите се движеха около своите огромни орбити, докато, подчинявайки се на земните принципи, въртящият се кораб беше неподвижен.“

Валякът на пишещата машина се отдръпна назад, за да започне нов ред. Марми стай дъх. Ако изобщо трябва някъде, то точно тук би...

Малкият пръст се придвижи и написа: ☉.

– Звездичка! – извика Хоскинс.

– Звездичка. – промърмори Марми.

– Звездичка? – учуди се Торгесън.

Последва ред от още девет звездички.

– Това беше, братко – каза Хоскинс. Той побърза да обясни на втренчения Торгесън. – Навик е на Марми да използва ред от звездички, когато иска да обозначи коренна промяна на действието. А коренната промяна на действието е точно това, което исках.

Пишещата машина започна нов абзац: „... в кораба...“

– Изключи го, професоре – каза Марми.

Хоскинс потри ръце.

– Кога ще получа преработката?

– Каква преработка? – попита Марми студено.

– Ти каза, че ще постъпиш така, както посочи маймунката.

– Да. Точно това те доведох да видиш. Този малък Роло е машина. Студена, брутална, логична машина.

– Е?

– Това, което искам да ти кажа, е, че добрият писател не е машина. Той пише не със съзнанието си, а със сърцето си. Със своето сърце – Марми удари гърдите си.

– Какво ми причиняваш, Марми – изпъшка Хоскинс. – Ако пак започнеш с обичайните приказки за сърцето и душата на писателя, ще ме накараш да се разболея точно тук и точно сега. Нека да се върнем към принципа „ще напиша всичко за пари“.

– Само ме изслушай за минутка. Малкият Роло поправи Шекспир. Ти сам го отбеляза. Малкият Роло искаше Шекспир да каже „войска от мъки“ и той беше прав от гледна точка на машината. „Море от мъки“ при тези условия е объркана метафора. Но не допускаш ли, че и

Шекспир е знаел това? Шекспир просто е знаел кога да наруши правилата, това е всичко. Малкият Роло е машина, която не може да нарушава правилата, но добрите писатели могат и трябва да ги нарушават. „Море от мъки“ е по-внушително, то има сила. Да върви по дяволите обърканата метафора. И сега, когато ми казваш да променя действието, ти следваш механичните правила за поддържане на напрежението и, разбира се, малкият Роло се съгласява с теб. Но аз знам, че трябва да наруша правилата, за да запазя силното емоционално въздействие на край, според мен. В противен случай ще имам един механичен продукт, който и компютър може да напише.

– Но... – каза Хоскинс.

– Хайде, признай механичната работа. Кажу ми, че малкият Роло е повече редактор, отколкото ти ще бъдеш някога.

Хоскинс каза с треперещ глас:

– Добре, Марми, ще приема разказа такъв, какъвто е. Не, не ми го давай, прати ми го по пощата. Ако нямаш нищо против, отивам да си потърся бар.

Той нахлупи шапката на главата си и си тръгна.

– Моля те, не казвай на никого за малкия Роло – извика след него Торгесън.

Част от отговора долетя през затварящата се врата:

– Да не мислиш, че съм луд?...

Марми потри ръце възторжено, когато се увери, че Хоскинс си е отишъл.

– Интелект, това си беше – каза той и заби пръст колкото се можеше по-дълбоко в слепоочието си. – Тази продажба ме радва. Тази продажба, професоре, се равнява на всички останали, които някога съм правил. Всички останали взети заедно – и той се отпусна доволно върху най-близкия стол.

Торгесън повдигна малкия Роло към рамото си и каза кротко:

– Но, Мармадюк, какво щеше да правиш, ако малкият Роло беше напечатал твоя вариант?

Сянка на недоволство премина за миг по лицето на Марми.

– По дяволите – каза той, – мислех, че точно това ще направи.

КРАЙ

© 1952 Айзък Азимов

Isaac Asimov
The Monkey's Finger, 1952

Източник: <http://sfbg.us>

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1189>]